

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

kan aanpassen. Er zijn hoofdstukken gewijd aan het veranderend zelf na hersenletsel en het belang van psycho-educatie. Daarnaast is er een hoofdstuk specifiek gericht op emotionele gevolgen na CVA en de behandelmogelijkheden hiervoor. Het hoofdstuk over de herkenning en gevolgen van milde cognitieve stoornissen en demantie in de context van psychotherapie in de GGZ springt eruit. De auteurs geven op een duidelijke manier weer hoe neurocognitieve stoornissen herkend kunnen worden en behandelen overwegingen rondom het bespreekbaar maken van een verdenking op een neurocognitieve stoornis en de kans op misdiagnose. Ten slotte bespreken ze eHealth-toepassingen ter ondersteuning van neuropsychologische diagnostiek en behandeling. De onderwerpen in dit derde deel springen van concepten (emoties en identiteit) naar praktische technieken (psycho-educatie en eHealth), en bouwen daarmee niet heel vanzelfsprekend op elkaar voort. Tevens is er de nodige overlap met het tweede deel van het boek en wordt ook het een en ander herkend uit de handboeken *Neuropsychologische behandeling* en *Neuropsychotherapie*. Bij het lezen van dit boek kan de vraag opkomen of het überhaupt wenselijk is dat psychologen of andere hulpverleners zonder achtergrond in de neuropsychologie zich meer met neuropsychologie gaan bezighouden. Een alternatieve ‘oplossing’ voor het in het boek geschetste probleem zou kunnen zijn om (klinisch) neuropsychologen intensiever te betrekken bij de diagnostiek en behandeling van primair psychiatrische beelden en niet-aangeboren hersenletsel. Temeer omdat de adequate uitvoering en interpretatie van het neuropsychologische onderzoek en de neuropsychologische behandeling specifieke expertise vergt. De auteurs van het boek gaan niet expliciet in op deze kwestie, maar vermelden wel kort dat zij hopen dat

dit boek bijdraagt aan betere verwijzingen naar verdere specialistische (neuropsychologische) zorg. Ik zie hierin ook een rol voor dit boek, maar denk tevens dat de doelgroep baat zou hebben gehad bij een korte discussie over wanneer men de hulp inroept van een expert binnen de neuropsychologie.

Al met al bevat dit boek een aantal interessante hoofdstukken, maar deze lijken een voor de hand liggende samenhang en opbouw te missen. De kracht van het boek zit hem met name in het tweede deel. Hierin worden psychologen – voornamelijk zij die primair opgeleid zijn in de klinische psychologie – echt uitgedaagd om niet te vergeten om af en toe de neuropsychologische bril op te zetten tijdens het diagnosticeren en behandelen van psychiatrische ziektebeelden.

Handboek Gilles de la Tourette

C. Verdellen, A. Wertenbroek & D. Cath (red.), (2019), Amsterdam: Boom uitgevers, 374 pagina's, ISBN 9789089535177

► Willem S. Eikelboom

Bij Gilles de la Tourette moet ik al gauw denken aan een zeldzaam beeld met uitzonderlijke motorische tics en heftig schelden en vloeken. Klinisch psycholoog Cara Verdellen, neuroloog Agnes Wertenbroek en psychiater Daniëlle Cath laten echter met het recent verschenen *Handboek Gilles de la Tourette* zien hoe achterhaald dit beeld is. Het boek is een revisie van het in 1996 uitgebrachte *Syndroom van Gilles de la Tourette: Een leidraad voor diagnostiek en behandeling* en is substantieel toegenomen in zowel het aantal paginnummers als de verscheidenheid aan disciplines die meewerkten aan de totstandkoming van dit handboek. Het boek volgt

een logische opbouw met een aantal hoofdstukken achtergrondinformatie, drie hoofdstukken gewijd aan de diagnostiek en een zestal hoofdstukken over de behandeling van Gilles de la Tourette (GTS).

In het eerste hoofdstuk wordt uitvoerig de geschiedenis van het syndroom GTS beschreven vanaf het begin van de negentiende eeuw. In deze geschiedenis staat met name de discussie centraal of ticstoornissen een organische grondslag hebben of dat de oorzaak toch van psychogene aard is (lees: een onderliggend onbewust conflict). Vervolgens worden diagnostische criteria, prevalentiecijfers en veelvoorkomende comorbiditeiten van GTS beschreven. GTS wordt tegenwoordig beschouwd als het ernstigste einde van het continuüm aan ticstoornissen die dezelfde genetische basis delen. Opmerkelijk is de enorm hoge prevalentie van psychiatrische comorbiditeiten bij GTS: voornamelijk obsessieve compulsieve stoornissen (OCS), ADHD en stemmingsstoornissen. Hoewel de tics doorgaans afnemen met de leeftijd lijken de comorbide psychiatrische aandoeningen persisterend. In hoofdstuk 3 worden deze comorbiditeiten besproken, en wordt inzichtelijk beschreven hoe deze aandoeningen zich verhouden tot GTS. Hoofdstukken 4, 5 en 6 behandelen respectievelijk het onderzoek naar de erfelijkheid van GTS, neuro-imaging bij GTS en de invloed van omgevingsfactoren bij GTS. De auteurs staan stil bij een aantal klassieke studies in het GTS-onderzoek, maar praten de lezer ook bij over de meest recente studies in het veld. Het is knap hoe het de auteurs hierbij lukt om de specialistische onderzoeksmethoden op begrijpelijke wijze uit te leggen. Bij het lezen van deze hoofdstukken wordt duidelijk hoe het complexe samenspel van factoren een rol speelt in het ontstaan en beloop van GTS.

Vervolgens wordt de diagnostiek van ticstoornissen behandeld. De auteurs laten

zien hoe ticstoornissen door middel van een adequate (hetero)anamnese kunnen worden vastgesteld. Vervolgens worden er een aantal meetinstrumenten voorgesteld – en tevens in bijlages bijgevoegd – die de diagnose kunnen ondersteunen en de ernst en behandelresultaten kunnen vaststellen. Het hoofdstuk over de neuropsychologische diagnostiek laat zien dat er nog veel onduidelijk is over cognitieve problemen bij GTS, onder andere vanwege de invloed van comorbiditeiten en grote heterogeniteit tussen personen met GTS. Al met al is er op dit moment onvoldoende evidentie voor het standaard uitvoeren van een neuropsychologisch onderzoek bij patiënten met GTS, maar dit kan wel worden aanbevolen bij cognitieve klachten. In dat geval geven de auteurs een overzicht van passende tests per cognitief domein. In het laatste deel van het handboek wordt ingegaan op de behandeling van GTS. Een hoofdstuk bespreekt welke thema's onderdeel moeten zijn van de essentiële psycho-educatie en hoe deze aangepast kan worden voor kinderen, hun ouders en volwassenen met GTS. Wanneer de klachten blijven bestaan na psycho-educatie, is gedragstherapie de eerste behandelkeuze, met het meeste bewijs voor 'habit reversal'-training en exposure met responsepreventie. Beide behandelingen proberen associaties tussen premonitore sensaties en de tics te verbreken en worden in het hoofdstuk over gedragstherapie kort besproken. In het hoofdstuk over medicamenteuze behandelopties worden indicaties voor een medicamenteuze behandeling voor tics besproken. Tevens wordt er per medicijn uitvoerig ingegaan op de werkingsmechanismen, beschikbare gecontroleerde studies, dosering en mogelijke bijwerkingen. Gegeven de hoge prevalentie van comorbiditeiten bij GTS is er een hoofdstuk gewijd aan de behandeling van deze aandoeningen. Naast een over-

zicht van mogelijke medicamenteuze en psychologische behandelingen voor veelvoorkomende comorbiditeiten bij GTS, worden er een aantal handvatten aange-reikt die kunnen helpen bij waar men de behandeling in eerste instantie op richt: de tics en/of de comorbide symptomen. Het hoofdstuk over neurochirurgische behan-deling laat zien dat Deep Brain Stimulation in het geval van therapieresistente GTS een veelbelovend redmiddel kan zijn voor een goed geselecteerde patiëntengroep. Het laatste hoofdstuk gaat in op de rol van de omgeving (school, werk, gezin, sociale contacten en patiëntenorganisatie) in de ondersteuning van patiënten met GTS. Hierin wordt het belang besproken van goede samenwerking tussen school en ge-zin, het geven van voorlichting en lotgenotencontact.

De redacteurs hadden voor ogen om dit handboek voor zowel (kinder)artsen en

psychologen als patiënten en hun omge-ving toegankelijk te maken en dat is hen goed gelukt. Het boek lijkt alle relevante onderwerpen gerelateerd aan GTS te be-handelen, bevat verhelderende klinische vignetten en is in zeer begrijpelijke taal geschreven. Daar tics voornamelijk bij kin-deren en adolescenten voorkomen lijkt dit boek het meest geschikt voor (neuro)psy-chologen werkzaam met deze doelgroep. Het boek laat echter zien dat GTS ook voor-komt bij volwassenen en dat de (comor-bide) symptomen persisterend zijn door de volwassenheid waardoor het ook bruikbaar kan zijn voor hen die in de volwassen-GGZ werkzaam zijn. Al met al is dit hand-boek een leesbaar naslagwerk dat de bewustwording omtrent GTS zal vergro-ten, wat hopelijk zal bijdragen aan vroegtij-dige diagnostiek en juiste behandeling.